

Ett möte med överlevaren och befriaren

Till åminnelse av Auschwitz' befrielse den 27 januari 1945 arrangerade Svenska Kommittén Mot Antisemitism och Forum för levande historia tillsammans med lokala samarbetspartners ett antal möten på olika platser i Stockholm och Västsverige.

Med följande rader inleddes samman-komsterna med Max Safir, före detta fånge i Ebensee och hans befriare Bob Persinger:

Klooga, Rumbola, Bikernieku, Ponari, Maly Trostinets, Babi Yar, Chelmno, Sobibor, Majdanek, Auschwitz – Birkenau, Bergen-Belsen, Theresienstadt, Mauthausen.

Listan kan göras hur lång som helst – koncentrationsläger och dödsläger – tusentals administratörer och miljoner fångar – ofattbart och verkligt för dem som upplevde det.

I mars 1938 annekterades Österrike av Tyskland och redan ett par månader senare byggdes koncentrationslägret Mauthausen. Där samlade man politiska fångar och kriminella som fick arbeta i den tyska rustningsindustrin. Mauthausen blir ett så kallat huvudläger som under sig har ett fyrtiotal underläger.

De första åren finns få judiska fångar i lägret, men efter Tysklands ockupation av Ungern i mars 1944 kom stora judiska grupper både direkt från Ungern och från Auschwitz-Birkenau och andra läger.

1943 upprättade SS ett arbetsläger i den lilla byn Ebensee, lägret stod klart den 18 november. Ebensee lydde under huvudlägret Mauthausens administration och fångarna skulle arbeta för den tyska krigsindustrin. Tanken var att man skulle konstruera ett gigantiskt system av underjordiska tunnlar dit stora delar av den tyska krigsindustrin skulle flyttas för att skydda den från de allierades bombningar. Här skulle man testa missiler, forska fram nya vapen och framställa raketer.

Men krigslyckan vände och de grandiosa planerna kunde inte förverkligas, utan man använde all tillgänglig arbetskraft – alla fångar man kunde få tag i – i den allmänna rustningsindustrin.

De allierade trängde allt längre in i Europa. Auschwitz-Birkenau befrias av Röda Armén den 27 januari 1945 och i början av maj närmade sig de allierades styrkor koncentrationslägret Ebensee.

Den 6 maj 1945 kommer koncentrationslägerfångnen Max Safir och den amerikanske soldaten Robert Persingers livsöden att länkas samman på ett förunderligt sätt. I lägret fanns nästan 18~000 fångar, en av dem var Max Safir som några månader tidigare i en av de beryktade dödsmarscherna kommit till Mauthausen och sedan slussats vidare till Ebensee. När Robert Persingers stridsvagn körde in på området för att befria fångarna låg Max utmärglade kropp i sjukbaracken.

Efter mötet i Karlstad skrev Morgan Schmidt följande för Värmlands Folkblad:

Max och soldaten Bob möts 60 år efter öppnandet av koncentrationslägret Ebensee

Max Safir på en stol. Bob Persinger på en annan.

En överlevare och en befriare.

Båda rörande överens om att det som hände i 40-talets Tyskland aldrig får hända igen.

Det var ett smått unikt möte som ägde rum på Karlstads universitet under fredagen.

En judisk överlevare från koncentrationslägret i Ebensee fick möta en av de amerikanska soldater som befriade lägret den 6 maj 1945.

Under två laddade timmar berättade judiske Max Safir och amerikanske Bob Persinger en historia om mänsklighetens ondska. En historia som vi aldrig får glömma.

HISTORIEN TAR SIN början när polskfödde Max Safir bara var ett barn och i hemstaden Kielce fick lära sig att judar inte var mycket värda.

– Judar fick inte göra någonting och det fanns mycket hat och våld. Redan när jag var sex år såg jag vilket land jag levde i och vilken antisemitism som fanns. Det var då min förintelse började, berättar Max Safir.

När kriget kom till Kielce var Max tolv år. Till en början trodde många av stadens judar att livet kanske skulle bli bättre under tysk överhöghet.

– Jag kommer ihåg att min far sa att det kanske blir bättre nu. Men det blev det inte, säger Max Safir.

TRE MÅNADER IN på ockupationen fick alla unga judar ställa upp sig inför SS-soldaterna. Sedan plockades den ene efter den andre ut för att skickas iväg till arbeten runt om i Tyskland.

– Jag förstod ingenting av vad som pågick. Jag ville bara hem till min mamma, berättar Max Safir.

Första anhalten för den då blott tolvårige Max blev ett läger vid den ryska fronten. Där fick arbetarna bygga anti-tankvallar med hjälp av hackor och spadar.

Arbetet var hårt och umbärandena stora. Arbetarna svalt, frös och blev konstant misshandlade och slagna.

Här förlorade Max sin äldre bror.

– **HAN FICK EN HACKA** i huvudet som krossade skallen. Sedan forslade de bort hans döda kropp med släpkärra. Det var det sista jag såg av min bror, berättar Max Safir.

När vintern kom blev marken för hård att gräva i och Max kunde för en kort tid återvända till hemstaden.

– Men där var det fullt med döda och sjuka människor överallt. Det var ohållbart, så jag gav mig av och lämnade gettot.

MAX HAMNADE på Hermann Görings Werke, en fabrik som senare blev ett arbetsläger, i staden Starachowice. Där arbetade han i drygt två och ett halvt år innan SS-soldaterna bestämde sig för att rensa upp bland judarna.

Max var en av dem som sattes på ett tåg med slutmål Auschwitz-Birkenau.

– Vi forslades som boskap och vi var tvungna att dricka varandras urin för att få vätska. Det var en hemsk stank av död på tåget.

I Birkenau fick Max ett nummer intatuerat i armen. Det innebar att han skulle jobba och slapp en omedelbar avrättning.

Han lyckades lura döden i ett halvår innan det blev dags att bryta upp igen. Denna gång tvingades Max påbörja en av de beryktade dödsmarschernas tillsammans med 60 000 andra fångar.

– Östfronten närmade sig så vi var tvungna att lämna Birkenau. Vi marscherade i tretton dagar tills vi kom till Mauthausen i Österrike, berättar Max Safir.

Max placerades i koncentrationslägret Ebensee, ett underläger till det stora Mauthausen. Då kände Max att det här skulle bli hans sista anhalt i livet.

– **DET VAR SÅ HÖGA** berg runtomkring så jag tänkte att här kan ingen någonsin upptäcka oss. Härifrån kommer jag aldrig bli fri.

Men fri var just vad Max Safir blev.

Ett halvår efter ankomsten till Ebensee körde en amerikansk stridsvagn in genom lägrets portar.

I den stridsvagnen fanns den amerikanske soldaten Bob Persinger.

– VI HADE FÅTT HÖRA att det fanns ett läger i närheten så vi körde upp i bergen för att leta efter det. När vi kom till lägret möttes vi av en hemsk syn. Hållögda och utmärglade människor stirrade på oss bakom ett stängsel av taggtråd. Många var nakna, deras revben stack ut ur kroppen och det var en fruktansvärd stank över hela platsen, berättar Bob Persinger.

Och än värre blev det när de amerikanska soldaterna såg sig runt i lägret.

– Det var så många som var sjuka och det fanns högar med döda människor. Det var hemskt. Vi grät när vi såg det.

VID DEN TIDPUNKTEN fanns det närmare 17 000 personer i lägret. Över 400 dog varje dag av undernäring, sjukdomar eller genom avrättningar.

– Som militärer hade vi sett döden många gånger, men aldrig som i Ebensee, säger Bob Persinger.

EFTER KRIGET FOR Bob Persinger hem till USA för att leva ett civilt liv.

Max Safir for först till Italien, sedan vidare till Palestina för att kämpa för skapandet av staten Israel och 1955 flyttade han till Sverige.

Och nu möttes alltså överlevaren och befriaren igen. Efter drygt 60 år.

I en lärosal på Karlstads universitet.

– Vi gör det här för att folk ska få veta hur det var. Så att det aldrig, aldrig ska behöva hända igen, säger de båda männen.

MORGAN SCHMIDT

SKMA tackar Värmlands Folkblad för tillståndet att publicera artikeln som först var publicerad i tidningen 2006-02-04